

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію Качан Тетяни Валеріївни на тему «Досудове розслідування у кримінальних провадженнях щодо зловживання владою або службовим становищем», подану на здобуття ступеня доктора філософії галузі знань 08 «Право» зі спеціальності 081 «Право»

Вивчення поданої на рецензування дисертації дає підстави стверджувати, що автором проведено ґрунтовний правовий аналіз теми дослідження, яка є актуальною як в теоретичному, так і в прикладному плані, сформульовано низку рекомендацій, пропозицій і висновків, що становлять наукову новизну і можуть слугувати підставою для обговорення.

Ступінь актуальності обраної теми. Феномен корупції має комплексну природу, що поєднує інституційні, психологічні та соціально-правові чинники. Його виникнення значною мірою зумовлено особливостями людської поведінки, такими як егоїзм, жадібність, схильність до зловживання владою заради особистої вигоди, а також слабкістю або неефективністю державних інститутів, які не здатні забезпечити належний контроль, підзвітність і невідворотність покарання.

У сучасних умовах корупцію справедливо порівнюють із соціальною інфекцією, яка проникає в усі сфери суспільного життя – від вищих щаблів державного управління до щоденних адміністративних процедур. Цей феномен виявляє високий рівень адаптивності: він постійно трансформується, змінює форми, методи, канали впливу, використовуючи прогалини в законодавстві, недоліки в системі контролю та відповідальності, а також низький рівень правової культури окремих представників публічного сектору.

Корупція становить пряму загрозу для верховенства права, демократії, прозорості влади та забезпечення прав людини. Вона руйнує довіру до інституцій, формує середовище правового нігілізму, де кримінальне правопорушення не тільки не засуджується, але й часто сприймається як

«норма». У довгостроковій перспективі корупція перешкоджає сталому економічному розвитку, підриває інвестиційний клімат, призводить до неефективного розподілу ресурсів і зростання соціальної нерівності.

За результатами соціологічного опитування, проведеного Київським міжнародним інститутом соціології (KMIC) на замовлення Програми сприяння громадській активності «Долучайся!» у співпраці з Проєктом USAID «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «Взаємодія» (SACCI) у зимовий період 2023 року, 89% громадян України визнали корупцію однією з найсерйозніших проблем країни – відразу після повномасштабної війни.

Усе зазначене вище свідчить про системність, масштабність та трансформацію форм службових зловживань, зокрема серед представників вищих органів державної влади, включаючи судову гілку. Залучення суддів до корупційних схем, отримання ними неправомірної вигоди, маніпулювання судовими рішеннями з метою особистого збагачення або обслуговування корпоративних інтересів є особливо небезпечними проявами зловживання владою, що підривають не лише авторитет судової влади, а й основи верховенства права в Україні.

З огляду на складність документування таких кримінальних правопорушень, високий статус фігурантів, їх обізнаність із кримінальним процесом та наявність доступу до ресурсів тиску на слідство, стандартні підходи до досудового розслідування у справах за ст. 364 КК України виявляються недостатніми.

А отже, з огляду на вищезазначене, можемо стверджувати про актуальність обраної дисертанткою теми дослідження та її наукову, теоретичну і практичну значимість.

Достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обсяг опрацьованих дисертанткою матеріалів свідчить про відносно високий науковий та методичний рівень проведеного дослідження, його ґрунтовність та багатоаспектність, що у значній мірі сприяло змістовності висловлених у роботі наукових положень, висновків, рекомендацій та пропозицій.

Методологічна основа, що використовувалась під час дослідження предмету дисертації, є традиційною для загальної теорії пізнання та доктрини кримінального права, кримінології і сприяла досягненню поставленої мети та завдань.

Результати дисертаційного дослідження видаються достатньо обґрунтованими, з огляду на комплексний характер дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що дисертація є одним із перших у вітчизняній юридичній науці комплексних досліджень досудового розслідування у кримінальних провадженнях щодо зловживання владою або службовим становищем, на підставі якого сформульовано нові наукові положення, висновки та пропозиції.

Ознайомлення із змістом дисертації здобувача дозволяє стверджувати, що визначена у вступі мета успішно досягнута, а поставлені завдання виконані. Це знайшло відображення в основних положеннях роботи, які сформульовані авторкою особисто і характеризуються визначеною науковою новизною.

У результаті проведеного дослідження сформульовано низку положень та висновків. Положення, що висуваються на захист, вдало структуровані, є новими (оригінальними) або містять значну частку новизни.

Реалізація вказаної наукової новизни відображена у пропозиціях авторки щодо вдосконалення законодавства, зокрема з метою забезпечення максимального використання потенціалу оперативно-розшукової діяльності в системі протидії корупційним правопорушенням, визнано доцільним внести відповідні зміни до чинного законодавства України, зокрема щодо можливості ініціативного здійснення оперативно-розшукових заходів оперативними підрозділами в межах кримінального провадження без обов'язкової наявності письмового доручення слідчого або прокурора, за умови подальшої процесуальної легалізації отриманих результатів та надання повноважень на перевірку заяв про кримінальні правопорушення, які готуються, шляхом проведення оперативно-розшукової діяльності ще до початку досудового розслідування.

А також зроблено висновок, що у період повномасштабної війни особливої актуальності набувають кримінальні правопорушення, вчинені службовими особами, які зловживають наданими повноваженнями у сферах, що безпосередньо пов'язані з національною безпекою, обороноздатністю, гуманітарною допомогою, логістикою тощо. З огляду на соціальну небезпечність та високий рівень латентності таких діянь, їхнє розслідування супроводжується специфічними слідчими ситуаціями, що вимагають оперативності, тактичної гнучкості та міжвідомчої взаємодії. Саме тому нами виокремлено типові слідчі ситуації під час розслідування зловживання владою або службовим становищем в умовах воєнного стану.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації забезпечується цілісністю дисертаційної роботи, викладений матеріал в якій комплексно розкриває проблематику дослідження. Роботу характеризує системність підходу до вирішення поставлених завдань, логічна побудова й аналіз причинно-наслідкових зв'язків. Всі підрозділи дисертації логічно й органічно пов'язані між собою, а кожен наступний підрозділ логічно продовжує проведене в попередньому дослідження, поглиблює наукове значення, послідовно розв'язуючи, визначені дисертантом завдання. Схвальної оцінки заслуговує використання Качан Т.В. широкої бази літературних джерел, обсяг проаналізованого фактичного матеріалу, нормативно-правових актів, офіційної статистичної інформації та міжнародних нормативних актів за темою дисертаційної роботи.

Висновки та рекомендації, сформульовані здобувачкою, є достовірними та мають практичне значення щодо досудового розслідування у кримінальних провадженнях щодо зловживання владою або службовим становищем.

Повнота викладення матеріалів дисертаційного дослідження. Структура дисертації визначена предметом та зумовлена метою і завданням дослідження, відповідає логіці наукового пошуку, і відповідним вимогам.

Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Дисертаційний матеріал логічно побудовано і викладено відносно виділених авторкою розділів. Робота написана державною

мовою з дотриманням наукового стилю, що оптимально поєднує складові представленого дослідження.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації. Загалом позитивно оцінюючи науково-теоретичну і практичну значимість дисертації Т.В. Качан, її наукову новизну, можливість використання пропозицій і рекомендацій дисертанта для вдосконалення чинного законодавства та практики його застосування, необхідно відзначити, що вона не позбавлена окремих зауважень, оскільки деякі положення мають спірний характер та потребують додаткової аргументації в подальших наукових дослідженнях або дискусії під час публічного захисту, зокрема:

1. На стор. 12 дисертації автором представлено поняття зловживання владою, під яким запропоновано розуміти умисне використання особою, яка має владні повноваження, цієї влади всупереч інтересам служби з метою отримання вигоди для себе чи інших осіб або завдання шкоди інтересам держави, суспільства чи окремих осіб. Під зловживанням службовим становищем варто розуміти умисне використання службовою особою не владних, а організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських повноважень всупереч інтересам служби. На думку рецензента, запропоноване уточнення дефініцій «зловживання владою» та «зловживання службовим становищем» є змістовно важливим. Проте під час публічного захисту доцільно пояснити, чи не створює воно ризику неоднозначного тлумачення при кваліфікації діянь, особливо в умовах багатозначної судової практики.

2. Дисертантка у роботі проаналізувала затримання, відсторонення від посади та застосування застави у справах про зловживання владою або службовим становищем. На думку рецензента, доцільно більш детально проаналізувати й інші заходи забезпечення кримінального провадження у справах про зловживання владою або службовим становищем.

3. Авторка провела ґрунтовний аналіз законодавства та емпіричних даних щодо зловживання владою або службовим становищем та запропонувала багато змін до законодавства, виклавши їх в окремому пунктів

висновків На нашу думку, доцільно їх сформулювати в окремий додаток і подати на розгляд відповідного комітету Верховної ради. України

4. Потребує додаткового обґрунтування запропонована дисертантом кваліфікуюча ознака «воєнний стан», адже не завжди сам факт його введення свідчить про підвищену суспільну небезпеку діяння, передбаченого ст. 364 КК України.

Поряд з тим, необхідно зазначити, що наведені критичні зауваження і рекомендації стосуються дискусійних питань і в цілому не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації, яка має науково-теоретичне і практичне значення і містить наукові положення, що являють нові підходи до вирішення конкретного наукового завдання і сприяють удосконаленню кримінального процесуального законодавства та правозастосовної практики.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

1. Дисертаційна робота Качан Тетяни Валеріївни на тему «Досудове розслідування у кримінальних провадженнях щодо зловживання владою або службовим становищем» є завершеною кваліфікаційною працею, в якій отримано нові науково-обґрунтовані результати, що в сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, яке має істотне значення для кримінального процесу, криміналістики та вироблення науково обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення відповідних положень законодавства та практики його застосування.

2. Дисертаційна робота Качан Тетяни Валеріївни на тему «Досудове розслідування у кримінальних провадженнях щодо зловживання владою або службовим становищем» за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною значимістю здобутих результатів відповідає спеціальності 081 Право та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 261 (із змінами і доповненнями від 3 квітня 2019 р. № 283), наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12.07.2019 р.) і «Порядку

присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її авторка – Качан Тетяна Валеріївна на підставі прилюдного захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

Заступник директора з
навчально-методичної роботи
навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету,
кандидат юридичних наук, доцент

Наталія ЛУГІНА